

GULYÁS LÁSZLÓ*–CSÜLLÖG GÁBOR**

**A ROMÁN ÁLLAM TERÜLETI KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE II.
A ROMÁN KIRÁLYSÁG KIKIÁLTÁSÁTÓL (1881)
AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ KITÖRÉSÉIG (1914)**

**THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF THE ROMANIAN STATE II.
FROM THE PROCLAMATION OF THE FORMATION OF THE ROMANIAN
KINGDOM (1881) UNTIL BEGINNING OF FIRST WORLD WAR (1914)**

ABSTRACT

European states are of various ages. The formation of the statehood of some of them took place in the Middle-Ages, and they have existed in dynastic relations, though in different ways, ever since. Others are young states which have become independent statehoods in the 19th and 20th centuries, either by breaking away from earlier states or by transforming their dependent and partial statehood in opposition to power politics. Such areas in Europe are the Balkan and Eastern-Europe, among whose young states Romania stands out because of the special historical development of its statehood and its territorial changes. The Romanian state became an independent European state over several historical periods, by building from several territorial bases, and through various kinds of political dependence, at the end of the 19th century. Later on, it grew its territory several times as a result of its peculiar 20th century politics.

In the second section of our three-part series we present the detailed history of the Romanian state from the proclamation of the Roman kingdom (1881) till the outbreak of the First World War, focusing on territorial issues.

1. Bevezetés

Három részes tanulmányorozatunk¹ első részében a román állam területi kialakulásának történetét öt szakaszra osztottuk,² ebből az első négy szakaszt ott bemutattuk, jelen tanulmányban az ötödik szakaszt (1878/1881–1918) tárgyaljuk részletesen. Pontosabban az ötödik szakaszt csak 1914-ig ismertetjük, az 1914 után történeteket tanulmányorozatunk harmadik részében vizsgáljuk meg.

2. Kiindulási feltételek: Széttagoltság és nagyhatalmak szomszédsága

A széttagoltságban élő románok egy állam keretei között történő egyesítésének gondolata – ez a román irredenta végső célja – már a 18. század során megszületett.³ Független román állam hiányában azonban hosszú ideig hiányzott a „román Piemont”, azaz az a államalakulat, amely katonai és diplomáciai erejével a román földek egyesítésére törekvő mozgalom élére állhatott volna. A Román Királyság, hivatalos megalakulására 1881. május 10-én került sor, amikor a bukaresti Bazilikában Károly fejedelmet Románia királyává koronázták.⁴ Ezzel nem csupán a független román állam született meg, hanem létrejött a „román Piemont” is.

* Dr. habil. Gulyás László c. egyetemi tanár (KE), egyetemi docens (SZTE).

** Dr. PhD Csüllög Gábor egyetemi adjunktus ELTE TTK Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék.

Érdeemes itt megemlítenünk – de nem elfogadnunk – Jászi Oszkár gondolatkísérletét, aki könyvében azt fejtegette, hogy mivel az Erdélyben élő románok sokkal magasabb kulturális és gazdasági színvonalon álltak, mint a két fejedelemségben élő románok helyes magyar politika estén Erdély lehetett volna a „román-Piemont”.⁵

1. térkép. Románia 1914 előtt

A „román Piemont” 1881 évi megszületése nagyon aktuális volt, hiszen 1881-ben, a román nemzet – a Román Királyságot nem számítva –, mint az a 1. táblázatból kiolvasható az alábbi területeken élt széttagolva: Osztrák–Magyar Monarchia⁶ (ezen belül: Magyarország, Erdély és Bukovina), Szerbia, Bulgária, és Orosz Birodalom (elsősorban Besszarábia).⁷

1. táblázat. A megsztott román nemzet a 19. század végén

A terület neve	Népesség száma (fő)	Az összrománságon belüli arány (%)
Román Királyság	5 489 300	54,4
Osztrák–Magyar Monarchia	3 224 100	32,4
Orosz Birodalom	1 108 000	11,1
Szerb Királyság	122 000	1,2
Bulgária	71 700	0,7

Forrás: A szerző saját szerkesztése Pándi Lajos (1995) 60. old. adatait felhasználva

A megszülető Román Királyság földrajzi fekvése folytán kimondottan nehéz geopolitikai helyzetben volt három nagyhatalom – Osztrák–Magyar Monarchia,⁸ Orosz Birodalom és a Török Birodalom közé volt beékelődve. Egyszerre mindhárom birodalommal nem

vetélkedhetett, még akkor sem, ha a Török Birodalom „Európa beteg embereként” fokozatosan egyre messzebb került az igazi nagyhatalmi státustól.⁹ Ráadásul, mivel a független román állam a török uralom alól történő felszabadulás útján jött létre, a román külpolitika török orientációt nem választhatott.

A fenti szituációból következően a román külpolitika vezetői alapvetően két orientáció közül választhattak.

1. Osztrák orientáció (értsd Osztrák–Magyar Monarchia)
2. Orosz orientáció.

Itt jegyezzük meg, hogy a román irredenta mozgalom szempontjából, mind a Monarchia, mind az Orosz Birodalom potenciális ellenségnek számított. Pontosabban a Román Királyság potenciális területkövetelő volt, mind a Monarchiával, mind Oroszországgal szemben. A Monarchiától Erdélyt és Bukovinát, míg Oroszországtól Besszarábiát akarták elcsatolni. Logikus, hogy mindkét nagy birodalommal szemben egyszerre nem léphetett fel Románia. Magyarul a román külpolitikai irányítóinak választaniuk kellett a két birodalom közül.¹⁰ A román politikai elit hivatalosan az osztrák orientációt választotta, de a felszín alatt élt és igen erős volt az osztrákellenes irredenta mozgalom is. Gyakorlatilag a román külpolitika kettősségéről beszélhetünk, meg kell különböztetnünk a Román Királyság hivatalos külpolitikáját, és területén működő irredenta mozgalom törekvéseit.

3. A kettős román külpolitika jellemzői (1881–1914)

3.1. A román külpolitika hivatalos osztrák orientációja

3.1.1. Csatlakozás a Hármas Szövetséghez

A Román Királyság vezetői az osztrák orientáció mellett döntöttek. Ezen döntés mögött a román külpolitikások azon álláspontja fedezhető fel, hogy a Román Királyságnak az Orosz Birodalommal szemben szüksége van az Osztrák–Magyar Monarchia támogatására.

Ebben az időszakban – az 1870-es évek vége, ill. az 1880-as évek eleje – az Osztrák–Magyar Monarchia komoly diplomáciai tevékenységet fejtett ki egy szövetségi rendszer létrehozása érdekében, ennek jegyében:

- 1879 októberében Bécsben aláírták az osztrák–magyar–német megállapodást - az ún. Kettős Szövetséget –, melyben a szerződő felek kötelezték magukat, hogy összes fegyveres erejükkel egymás segítségére sietnek ha Oroszország bármelyikőjüket megtámadná.¹¹
- 1882 májusában Olaszország belépésével a Kettős Szövetség Hármas Szövetséggé alakult át.¹² A szerződés értelmében a felek egymás ellen nem viselnek háborút, egymás ellen irányuló szövetségekben nem vesznek részt, s kötelezik magukat arra, hogy megbeszélik az egymást érintő politikai és gazdasági kérdéseket.

Ha Románia az osztrák orientáció mellett akarta magát elkötelezni, akkor a Hármas Szövetséghez kellett csatlakoznia. Ennek jegyében Bratianu román miniszterelnök 1883 őszén a Bismarck német kancellárral történő beszélgetés során kijelentette, hogy Romániának nincsenek területi követelései a Monarchiával szemben.¹³ A dualista magyar politikai elit pontosan ebből a megfontolásból támogatta Románia beemelését a Hármas Szövetségbe. Kálnoky Gusztáv – aki ekkor a Monarchia külügyminisztere volt – úgy vélte, hogy Románia a balkáni orosz terjeszkedés ellen kapott osztrák–magyar támogatás fejében hajlandó tudomásul venni Erdély végleges magyar birtoklását.¹⁴

A fentiek látszólagos érdekegybeesés vezetett el oda, hogy 1883 októberében az Osztrák–Magyar Monarchia és Románia szövetségi szerződést kötött. Itt jegyezzük meg, hogy a történeti szakirodalom ezt a szerződést úgy fogja fel, hogy Románia csatlakozott a Hármas Szövetséghez. Ez az értelmezés abból fakad, hogy mind a német kormány, mind az olasz kormány külön-külön olyan nyilatkozatot tett, hogy hozzájárul a Monarchia és Románia szövetségi szerződéséhez. Visszatérve a szerződés tartalmához, azt kimondta, hogy:¹⁵

- Első cikkely: A Monarchia segítséget nyújt a Román Királyságnak, ha bárhonnán megtámadná.
- Második cikkely: Románia segítséget nyújt a Monarchiának, ha Romániával határos területről éri támadás.

A fenti két cikkely bár nem mondta ki egyértelműen, de nyilvánvalóan Oroszország ellen irányult. A szerződés mindkét fél számára előnyös volt, hiszen egy Orosz Birodalom elleni háborúban a másik államot maga mellett tudhatta. Ezzel magyarázható az is, hogy az eredetileg 5 plusz 3 évre érvényes szerződést több ízben (1892, 1896, 1902, 1913) megújították.¹⁶

3.1.2. Az osztrák-magyar-román szövetség első nagy próbája: *A második Balkán-háború*

1912 októberében kitört az első Balkán-háború, melyben az ún. Balkáni Szövetség (Bulgária, Görögország, Szerbia és Montenegró) súlyos vereséget mért a Török Birodalomra.¹⁷ Sem az Osztrák–Magyar Monarchia, sem a Román Királyság nem lépett be ebbe a háborúba. De itt kell megjegyeznünk, hogy háború kitörése után néhány nappal a Román Királyság felszólította Bulgáriát, hogy kezdjen vele tárgyalásokat a dobrudzsai-kérdésről, magyarul a románok azt szerették volna, ha Bulgária átadja nekik a területet. A bolgár külügyminiszter azonban elutasította ezen zsarolás ízű román javaslatot.¹⁸

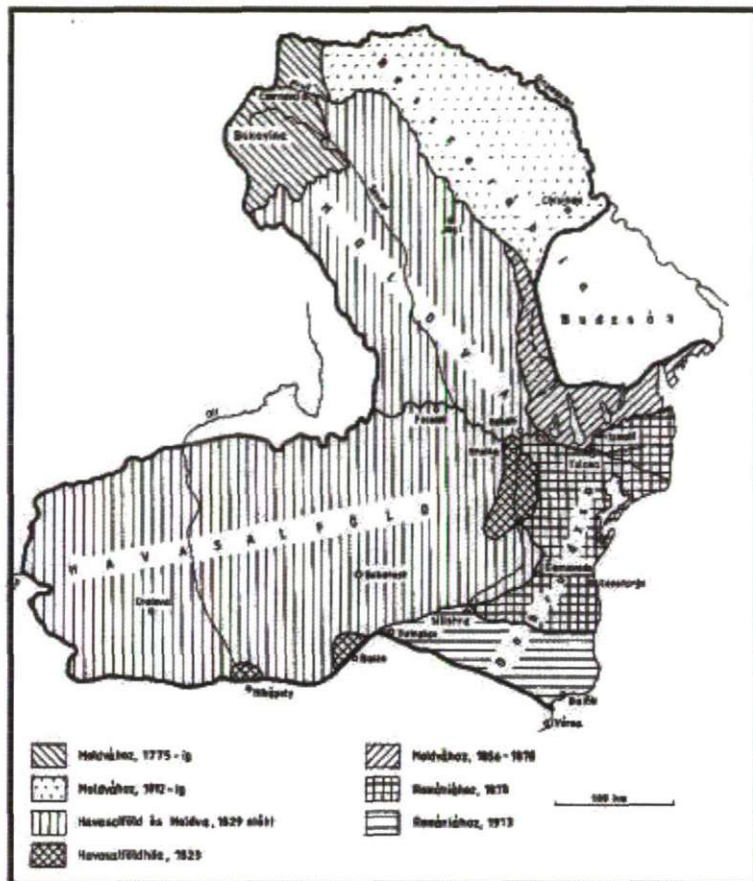
A Török Birodalom legyőzése után az első Balkán-háború négy győztese még nagyhatalmi közvetítéssel – lásd londoni konferencia – sem tudott megegyezni a törököktől megszerzett területek felosztásáról, azaz az új határokról. A felszabadított és etnikai tekintetben vegyes lakosságú területekből mindegyik győztes túl nagy részt követelt magának.¹⁹

Itt jegyezzük meg, hogy az első Balkán-háborúban részt nem vevő Románia is megjelent a tárgyalásokon – a román küldöttség ott volt a londoni konferencián is – és Bulgáriától követelt területeket. A románok úgy vélték, hogy ha Bulgária területekhez jut a törökök rovására, akkor Romániának is kell kapnia valamiféle területi gyarapodást.²⁰ Ezt a román álláspontot a Monarchia is támogatta. Bécsben úgy gondolták, hogy ha a Monarchia közvetítésével Románia területi gyarapodást ér el, akkor ez a román államot szorosabban hozza fűzi a Hármas Szövetséghez.²¹

Itt jegyezzük meg, hogy miközben az új balkáni határokról folyt a huzavona, 1913. február 18-án az Osztrák–Magyar Monarchia és a Román Királyság ismét meghosszabbította az 1883. évi szerződést, amit hat nappal később Németország ismét elismert. Azaz ezen napokban a Monarchia és a román állam szövetsége megbonthatatlanak tűnt.

Visszatérve a román–bolgár területi kérdésre: Az első Balkán-háborúból győztesen kikerülő Bulgária hallani sem akart a Romániának teendő területi engedményről. A nagyhatalmak azonban másképpen gondolták. Hat állam (Osztrák–Magyar Monarchia, Németország, Olaszország, Oroszország, Anglia és Franciaország) 1913. március 31. és április 15. között összeült Szentpéterváron és megvitatták a román–bolgár területi kérdést. Ennek eredménye a románok számára kedvező lett: Szilisztra városát 3 km-es körzettel és még további néhány kisebb területtel Bulgáriától Romániához csatolták. Az erről szóló egyezményt 1913. május 9-én írták alá.²²

2. térkép. Románia területi gyarapodása 1775–1913

Forrás: Pándi Lajos Köztes-Európa 1763–1993. p. 233.

A bolgár–román konfliktussal párhuzamosan Bulgária viszonya elmérgesedett korábbi szövetségeseivel is. A bolgár politikusok egy újabb háború megindításában látták a kivezető utat. Így robban ki 1913 június 29-én az ún. második Balkán-háború. Ebben az alig egy hónapig tartó háborúban Bulgária katasztrofális vereséget szenvedett az ellene összeálló szerb–görög–török–román bloktól.

Mint a felsorolásból látható, a második Balkán-háborúba Románia is belépett. Arra is fel kell hívnunk a figyelmet, hogy a Monarchia arra törekedett, és ennek érdekében több diplomáciai eszközt is bevetett, hogy visszatartsa Romániát a Bulgária elleni háborútól.²³ Ennek magyarázata egyszerű: A Monarchia attól tartott – és végül ez be is következett –, hogy Románia a Monarchia segítsége nélkül, saját erejéből ér el területi gyarapodást. Aminek következtében a román állam kötődése a Hármasszövetséghez lazulni fog.

A román hadüzenetre 1913. július 10-én került sor, de mire a román csapatok átkeltek a Dunán, Bulgária letette a fegyvert. Gyakorlatilag Románia komoly veszteség nélkül (a támadó hadseregében felütötte a fejét a kolerajárvány) vett részt egy győztes háborúban. Ezt még a román történészek is elismerik. Idézzük Neagu Djuvara-t: „Az 1913. évi katonai akció nem volt több egyszerű katonai parádénál... Nem ütköztünk ellenállásba, a román katonák nem harcoltak a bolgárok ellen...”²⁴

Ráadásul a második Balkán-háborút lezáró béketárgyalásokra 1913. július 10. és augusztus 20. között Bukarestben került sor. Terjedelmi korlátaink miatt nem ismertetjük a bukaresti béke

összes rendelkezését, csupán a témánk szempontjából fontos román–bolgár relációt ismertetjük: Románia Bulgáriáról megkapta Dél-Dobrudzsát – más néven Quadrilateral – a Tutrakan-Balcsik vonalig.²⁵ A terület 7,7 ezer km², 260 ezer lakossal – ezek etnikai összetételére vonatkozóan homlokegyenest eltérő statisztikai adatok léteznek – amelyek döntő többsége négy városba (Szilisztra, Tutrakan, Balcsik, Dobrics) tömörült.

Jelen alfejezet címe, úgy hangzik, hogy: „**Az osztrák–magyar–román szövetség első nagy próbája: A második Balkán-háború**”. Ezen címadással arra akartunk utalni, hogy az éles viszonyok (azaz a Balkán-háborúk) megmutatták a Monarchia számára mennyire hasznos, értékes Románia csatlakozása a Hármas Szövetséghez. Egyetértünk Raffai Ernővel, aki arra hívja fel a figyelmet, hogy Románia sikeres részvétele a második Balkán-háborúban, továbbá a bukaresti béketárgyalásokon Bulgáriával szemben elért siker azt az elképzelést alakította ki a román politikai elitben és a román közvéleményben, hogy tulajdonképpen hasonló eredményességgel lehetne megszerezni a többi „ősi román területet” (Erdély, Bukovina, Besszarábia) is.²⁶ Véleményünk szerint a második Balkán-háború jól jelezte, hogy Románia csatlakozása a Hármas Szövetséghez igencsak kétes értékű. Ezt a kortárs magyar politikusok egy része – például Tisza István – is felismerte, és ennek jegyében szorgalmazták azt, hogy a Monarchia hagyjon fel Románia szövetségével, és inkább Bulgáriára alapozza balkáni politikáját.

3.2. A román irredenta mozgalom törekvései

A Román Királyság csatlakozása a Hármas Szövetséghez az Erdélyt (továbbá Bukoviniát) Romániával egyesíteni akaró román irredenta mozgalom számára kifejezetten kedvezőtlen volt. Egyrészt a hivatalos bukaresti politika nem vállalhatta fel nyíltan az irredenta mozgalom céljait és azok támogatását. Másrészt Bukarestnek önmérsékletre kellett intenie a román irredenta mozgalom erdélyi szárnyát. Magyarul arra kellett ösztönöznie az erdélyi román politikusokat, hogy a Román Királyság külpolitikai érdekei miatt – közös oroszellenes osztrák–magyar–román blokk – ne érezzék ki a viszonyt a dualista állam egyik uralkodó nemzetével a magyarral.²⁷ Magyarul az erdélyi román politikusok tartózkodjanak annak hirdetésétől, hogy Erdélyt egyesíteni akarják a Román királysággal.²⁸

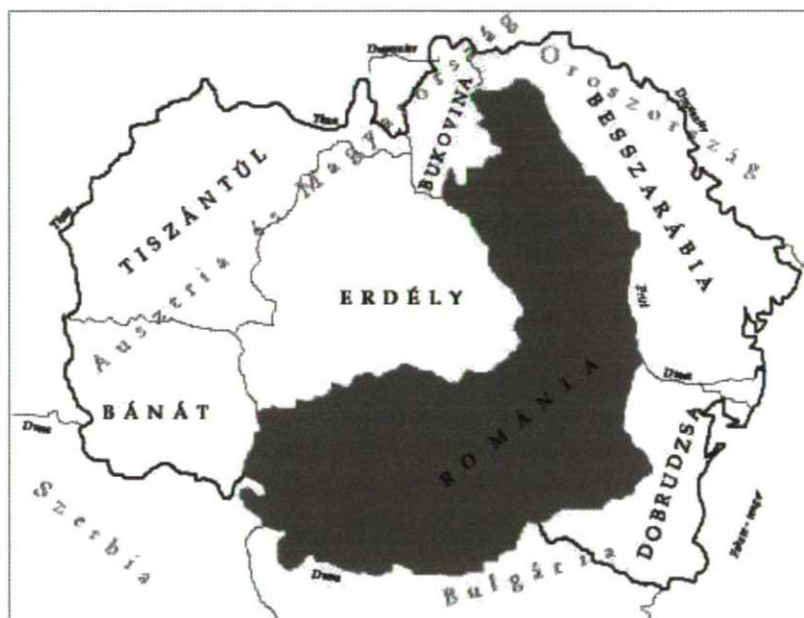
Ezen körülmények ellenére a román irredenta mozgalom nem tett le az Erdéllyel kapcsolatos céljairól. 1882-ben Bukarest székhellyel Carpatii néven Magyarországból a királyi Romániába áttelepült fiatal értelmiségiek egyesületet hoztak létre. Az egyesület eredeti célja az volt, hogy áttelepülő értelmiségieket erkölcsileg-anyagilag segítse, de rövid idő elteltével az egyesület a politizálás mezejére lépett. 1885-ben az egyesület irredenta kiáltványt intézett a romániai közvéleményhez. Idézzük a tipikus mondatokat: „*Románok bontsátok ki mindenütt a román irredenta zászlaját. A családban, az iskolában, a hadseregben hirdessétek az összes románok között való összetartozás közösségét. Mondjátok meg a gyermekeknek, a családban, az iskolában, hogy hazánkat szétépték a magyarok! Mondjátok meg a katonáknak, hogy a román föld igazi megerősítése csak Erdély elfoglalásával lesz bevezetve...*”²⁹

A kiáltvány egyik verzióját beküldték Erdélybe és a pópák segítségével terjesztették. Ez ellen a magyar kormány heves tiltakozott Bukarestben. A kormányon lévő liberális Jón Bratianu a kiáltvány szerzőit kiutasította Romániából. A döntés komoly vitát váltott ki a román Parlamentben, az ún. „erdélyi kérdésben” a liberálisok és a konzervatívok keményen összecsaptak.³⁰ Ez az összecsapás többször is megismétlődött a román Parlamentben.

A feloszlott Carpatii helyét és szerepét a romániai egyetemi ifjúság vette át. 1890 novemberében a román egyetemi ifjúság megfogalmazott egy Memorandumot. (Ez a Memorandum nem tévesztendő össze az Erdélyben működő egységes Román Nemzeti Párt által 1892-ben elkészített Memorandummal.)³¹ A Memorandum gyakorlatilag összefoglalta

a román irredenta gondolatrendszerét, eszerint:³² A román nemzet Traján római császár Dáciát meghódító legionáriusainak és a Dáciai civilizálása érdekében Itáliából betelepített gyarmatosoknak egyenes leszármazottja. Az így megszülető román nép a rómaiak dáciai uralkodásának bukása után is fennmaradt a Kárpátok bércei között, mint a római civilizáció örököse és fenntartója. A Kárpát-medencében a 9. században megjelenő magyarok szövetséget kötöttek az itt talált három kisebb román fejedelemséggel. A szövetség a keresztény magyar királyok uralkodása alatt is fennállott. Szent Istvántól a mohácsi vészig (1526) Erdély mint autonóm tartomány volt a magyar királyok birodalmának a része. A mohácsi vész utáni török korszakban Erdély önálló fejedelemségként élt, majd a török kiűzése után a Habsburg Birodalom részévé vált. Ezt nyilvánult meg a Leopoldi Diplomában.³³ Erdély és Magyarország államjogi viszonya nem tekinthető másnak mint perszonálunióknak. 1848-ban, majd 1867-ben Erdély ezen önállóságát az egységes magyar állam beteges álmának kedvéért feláldozták. A románok azóta szakadatlanul tiltakoznak a hagyományok, a szerződések, az alaptörvények és a történelmi jogok erőszakos megsértése ellen. Azonban a magyar zsarnokság, amely élet-halál harcot hirdetett a kompakt egységben élő románok ellen, megakadályozta, hogy a románoknak a bécsi udvarnál tett lépései sikert érjenek el, vagy hogy sérelmeik Európa füléhez eljussanak.

3. térkép. Román területi igények 1913-ban

Forrás: saját szerkesztés

A történelmi fejtegetések után a Memorandum az 1867-es kiegyezés által teremtett helyzetet mutatja be, „természetesen” román szemüvegen keresztül, eszerint: Ugyan a magyarok meghozták az 1868. évi nemzetiségi törvényt azt nem tartják be. Ennek következtében 30%-nyi magyarság 70%-nyi nemzetiség felett uralkodik, ráadásul a nemzetiségeket a közélet minden területéről igyekeznek kiszorítani. A magyarok nem tisztelik az egyházak törvényben biztosított autonómiáját sem. A magyar közigazgatás korrump és elnyomja a nemzetiségeket. Az igazságszolgáltatás nyelve a magyar, a nemzetiségi vádlottak nem értik sem a vádat, sem az ítéletet. Az iskolákat a magyarok az erőszakos magyarosításra eszköznék tekintik. Sőt még a kisdóvókat is magyar nyelv terjesztésére használják fel.

Mint látható az egyetemi ifjúság által megfogalmazott Memorandum egyrészt kifejtette a dáko-román történeti érvrendszert, másrészt részletesen bemutatta és felsorolta a magyarországi dualista rendszer által „elkövetett” nemzetiségi sérelmeket. Ezzel komoly műnációt szolgáltatott a román propaganda magyarellenes érvrendszeréhez. Ez azért fontos, mert a Memorandumot több nyelvre lefordítva külföldön is terjesztették. A Memorandum elsősorban a külföldön tanuló román egyetemisták jóvoltából eljutott a Monarchia osztrák felébe, Németországba, Olaszországba, Franciaországba.

A Memorandum magában a Román Királyságban is nagy érdeklődést keltett. Ezt kihasználva 1891. január 24-én a román fejedelemségek egyesülésének évfordulóján Bukarestben alakult meg a Liga Culturala. A Liga legfontosabb célja az egész román nemzet kulturális egységének tudatosítása, és az elnyomott erdélyi románság sorsának megismeretése az európai közvéleménnyel.³⁴

3.3. A két irányzat összefonódása

Itt kell arra felhívni a figyelmet, hogy a Liga első elnöke Alexandru Orescu a bukaresti egyetem rektora lett, ami azt bizonyítja, hogy az egyesület nem a kormány szándékai ellenére alakult meg. Sőt, a Liga elnökségét fogadta a román király is.³⁵ Ezekkel a félhivatalos támogatásokkal a háta mögött a Liga az 1890-es években egy nagyon komoly propaganda hadjáratot folytatott Nyugat-Európában a magyar állam és annak egysége ellen.

1906-ban a román parlament elismerte a Ligát erkölcsi és jogi személynek. 1909-ben a Liga, Iasiban tartott közgyűlése a román irredenta és a román külpolitika viszonyáról az alábbi állásfoglalást tette közé: *„A Liga Culturala nem helyesli azt a külpolitikát, amelyik kizárólag csak azt a szomszédságunkban lévő nagyhatalmat (értsd az Osztrák–Magyar Monarchiát – G. L.–CS. G.) támogatja, amelyik román területeket tart birtokában, a román kultúra elnyomásával tesz kísérletet 4 000 000 románnak lelkiileg való megsemmisítésére. Új külpolitika irány életbeléptetését kívánják. Ez az új külpolitikai irány kiindulva a román faj egységének tudatából, minden tekintetben való érdekközösségből, valamint a román államnak ezekből logikailag következő hivatásából, közeledést keres Balkán-félszigeti szomszédaihoz, amelyet ugyanaz a régi, internacionális jellegű, a hódításra és a nemzeti törekvések elnyomására támaszkodó nagyhatalom (mármint az Osztrák–Magyar Monarchia – G. L.–CS. G.) fenyeget és károsít meg.”*³⁶

Bár a fenti állásfoglalás nem nevezi nevén az Osztrák–Magyar Monarchiát, de eléggé egyértelmű, hogy vele szemben fogalmazta meg külpolitikai nézeteit. Mint a szövegből látható ennek fontos eleme volt, hogy a román területi igények kielégítése érdekében, a balkáni országokkal – valószínűleg Szerbiára gondoltak elsősorban – kell összefognia Romániának. Ezzel szemben a hivatalos román külpolitika egészen 1914-ig, azaz a világháború kitöréséig azt hangsúlyozta, hogy a Román Királyság és az Osztrák–Magyar Monarchia szövetséges államok.

A hivatalos román külpolitika és a román irredenta mozgalom között a kapcsolatot az oktatásügy és a hadsereg képezte. Ha az oktatásügyet vizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy az 1913-ban a román Közoktatásügyi Minisztérium által iskolai használatra jóváhagyott falitérképek és iskolai tankönyvek szerint a „románok hazája” az alábbi területekből áll:³⁷

Szabad Románia: azaz a Román Királyság, 6 millió lakossal

Erdély: 15 vármegye 2,5 millió lakossal

Bánság: 3 vármegye 1,5 millió lakos

Körös-vidék: 6 vármegye 1,8 millió lakos

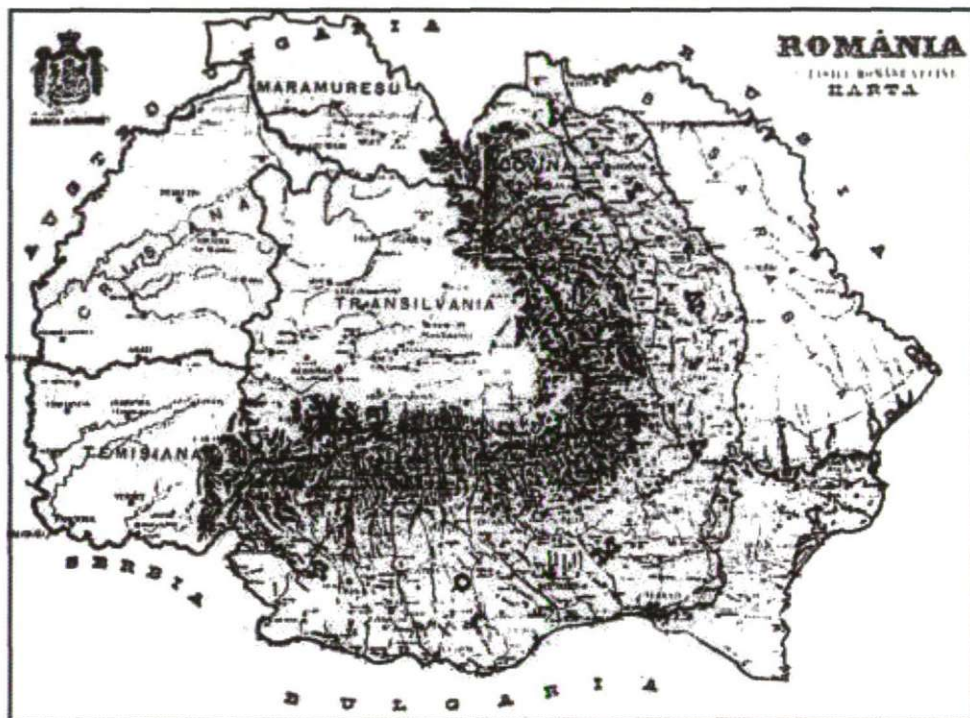
Máramaros: 4 vármegye 1 millió lakos

Besszarábia: 1,5 millió lakos

Bukovina: 730 ezer lakos

Itt jegyezzük meg, hogy a román irredenta mozgalom fontos eszköznek tekintette az elképzelt Nagy-Romániát ábrázoló térképeket.³⁸ Ezeket egyrészt használták a Román Királyság területén a közoktatásban, másrészt Erdélybe átcsempészve a magyar állam által fenntartott iskolákban is igyekeztek elterjeszteni őket. Jól mutatja ezen tevékenység komolyságát, hogy 1868 és 1896 között a magyar közoktatásügy 164 irredenta tankönyvet és térképet tiltott ki Magyarországról, ezekből a legtöbb, 84 db román volt.³⁹

4. térkép. Egy tipikus román iskolai térkép – Mihailescu térképe – az 1880-as évekből

Forrás: Olay Ferenc (1932) Térkép mellékletek

Az oktatásügy mellett a román irredenta mozgalom és a hivatalos Románia közti másik összekötő kapocs a hadsereg volt.⁴⁰ A román hadsereg vezetői arra törekedtek, hogy a hadsereg minden szintjén – azaz az egyszerű közlegénytől a vezérkari tábornokokkal bezárólag – az irredenta gondolatot népszerűsítsék és sulykolják. A közlegény szintjén ez úgy valósult meg, hogy irredenta nótákat énekeltek vele, és a legénységi iskolákban – nagyon sok román férfi a hadseregben ismerkedett meg az ABC-vel – irredenta szövegekből tanultak. A tisztok szintjén az irredentára való nevelést kettő eszköz segítségével valósították meg: egyrészt a katonai képzés során olyan térképeket használtak, melyek Nagy-Romániát ábrázolták – ilyen volt például a Slaniceanu hadügyminiszter által 1876-ban rajzolt térkép,⁴¹ másrészt a tananyag szerves részét képezte a Monarchia elleni háború gyakorlati kérdései.

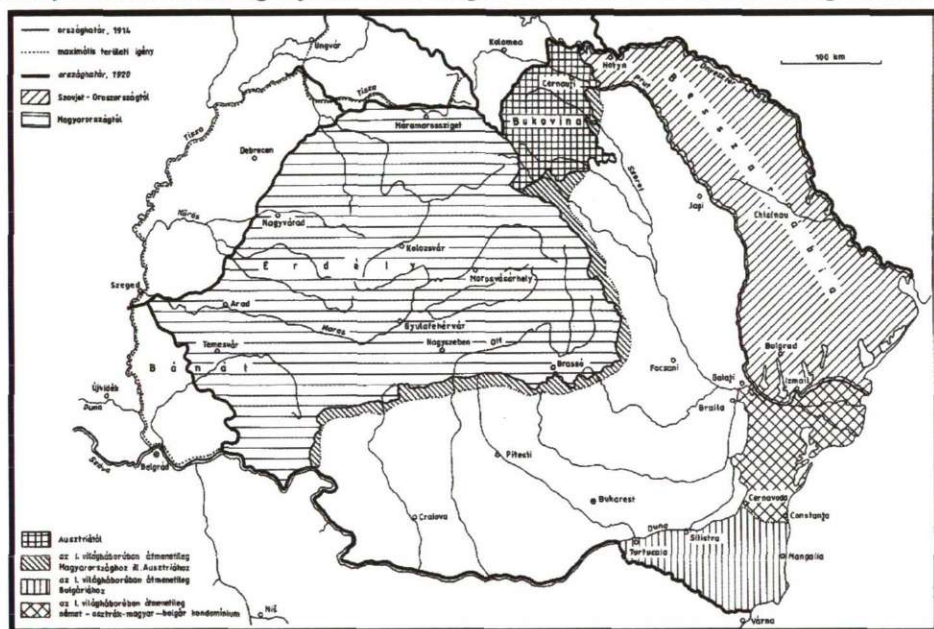
4. Konklúziók

Miközben 1883-tól – csatlakozás a Hármas Szövetséghez – a hivatalos román külpolitika az Osztrák–Magyar Monarchia szövetségese volt, a román irredenta mozgalom a Monarchiát olyan ellenséges államalakulatnak tekintette, melytől területeket (Erdély, Bukovi-

na) kell elcsatolni Nagy-Románia megteremtése érdekében. Azt is láthattuk, hogy a hivatalos külpolitika és a nem hivatalos irredenta mozgalom között nagyon komoly összefonódás volt.

A hivatalos román külpolitika és a román irredenta a világháború kitörése után került azonos platformra. A folyamat első lépéseként 1914 augusztusában, amikor a nagyhatalmak között megtörténtek a világháborút kiobbantó hadüzenetek az összeülő román koronatanács – annak ellenére, hogy évtizedeken keresztül a Hármas Szövetséghez tartozónak állították magukat – Románia semlegességét nyilvánította ki. Innentől kezdve a román politikusok folyamatosan titkos tárgyalásokat folytattak mind az Antant, mind a Központi Hatalmak diplomataival.⁴² Végül a Román Királyság 1916 augusztusában az Antant oldalán az Osztrák–Magyar Monarchia ellen lépett hadba, mert úgy vélte, hogy az Antant ígéretei sokkal jobban kielégítik a román területi igényeket.⁴³

5. térkép. Román területi igények az első világháború előtt és az 1920-ban megvont határok

Forrás: Pándi Lajos Köztes-Európa 1763–1993 p. 403.

JEGYZETEK

1. A három részből álló tanulmányorozat első része [Csüllög Gábor–Gulyás László (2012): A román állam területi kialakulásának története I. A középkortól a román királyság kikiáltásáig.] a Közép-Európai Közlemények No. 18–19-es számában jelent meg, míg a harmadik részt a Közép-Európai Közlemények No. 22-es számában fogjuk publikálni.
2. Első szakasz: 8–12. század: vitatott gyökerek, a népesség keveredése, a korai szerveződés – Második szakasz: 12–15. század: a területi rögzülés és szerveződés korszaka – a Magyar Királysághoz kötődő hűbéres fejedelemségek – Harmadik szakasz: 15–19. század eleje: az oszmán hűbéres korszaka – Negyedik szakasz: 19. század eleje –1878: az elszakadás korszaka – Ötödik szakasz: 1878/81–1918: az első független román állam, majd a Román Királyság korszaka.
3. Erről bővebben lásd Gulyás László (2012): Küzdelem a Kárpát-medencéért. Regionalizáció és etnoregionalizmus, avagy a nemzeti és nemzetiségi kérdés területi aspektusai Magyarországon 1690–1914. Kárpátia Stúdió. Budapest.

4. Erről bővebben lásd Balogh László (2001): Románia története. Aula Kiadó. Budapest.
5. Jászi Oszkár (1983): A Habsburg Monarchia felbomlása. Gondolat Kiadó. Budapest 506–508. old.
6. Az Osztrák–Magyar Monarchiáról és problémáiról lásd Szávai Ferenc (2000): A kettős Monarchia öröksége. IFT könyvek. Szekszárd; Szávai Ferenc (2004): Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának következményei: Az államutódlás vitás kérdései. Pécs: Pannónia Könyvek.
7. Raffai Ernő a román állam 19. századi történetéről két könyvet írt: Raffai Ernő (1989): A Vajdaságtól a birodalomig. Az újkori Románia története. JATE Kiadó. Szeged; Raffai Ernő (2010): Balkáni Birodalom. Nagy-Románia megteremtése. NagyMagyarország Könyvek. Budapest. A két könyv szövege jelentős mértékben megegyezik, jelen könyv megírása során a 2010-es könyvet használtuk – G. L. A széttagoltságban élő románokra vonatkozó statisztikai adatokat lásd Raffai Ernő (2010) 84–86. old.
8. A Monarchiáról lásd Nagy Miklós Mihály (2009): Az Osztrák–Magyar Monarchia geostratégiai és katona földrajzi kényszerei. In: Közép-Európai Közlemények II. évfolyam 2–3. szám 2009/2–3. No. 4–5. szám 31–40. old.
9. Erről bővebben lásd az alábbi műveket: Matúz József (1990): Az Oszmán Birodalom története. Akadémiai Kiadó. Budapest. 179–197. old.; Kennedy, Paul (1992): A nagyhatalmak tündöklése és bukása. Akadémiai Kiadó. Budapest. 111–138. old.
10. A Román Királyság politikai elitjének ezen külpolitikai dilemmájáról lásd Diószegi István (1987): A Ferenc József-i kor nagyhatalmi politikája. Népszerű Történelem. Kossuth Kiadó. Budapest. 56. old.
11. Diószegi István (1967): Klasszikus diplomácia, modern hatalmi politika. Gondolat Kiadó. Budapest. 294. old.
12. Diószegi István (1967): Klasszikus diplomácia, modern hatalmi politika. Gondolat Kiadó. Budapest. 299–300. old.
13. Diószegi István (1987): A Ferenc József-i kor nagyhatalmi politikája. Népszerű Történelem. Kossuth Kiadó. Budapest. 56. old.
14. Uo.
15. A szerződést ismerteti Galántai József (1985): A Habsburg-monarchia alkonya. Kossuth Kiadó. Budapest. 260. old.
16. Durandin, Catherine (1998): A román nép története. Maecenas Kiadó. Budapest. 196. old.
17. Az eseménytörténetet lásd Taylor, A. J. P. (2000): Harc a hatalomért. Európa 1848–1918. Scolar Kiadó. 579–609. old.
18. Raffai Ernő (2010) 69. old.
19. A részleteket ismerteti Romsics Ignác (1998): Nemzet, nemzetiség és állam. Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. Napvilág Kiadó. Budapest. 144–148. old.
20. Diószegi István (1987) 136. old.
21. Diószegi István (1987) Uo.
22. Raffai Ernő (2010) 70. old.
23. Galántai József (1985) 285–287. old.
24. Djuvara, Neagu (2010): A románok rövid története. Koinónia Kiadó. Cluj-Napoca. 263. old.
25. A területet jól ábrázolja Pándi Lajos (1997): Köztes-Európa (Térképgyűjtemény). Osiris Kiadó, Budapest. 101. térkép a 235. oldalon.
26. Raffai Ernő (2010) 72. old.
27. A nemzetiségi kérdés a külpolitikai összefüggéseiről lásd Diószegi István (1979): Nemzet, dinasztia, külpolitika. Gyorsuló idő. Magvető Kiadó. Budapest.
28. Az erdélyi román politikáról lásd Kosztin Árpád (2003): Magyar térvésztes román térnyerés Erdélyben. Budapest. 156. old.
29. Idézi Jancsó Benedek (2004): A román irredentista mozgalmak története. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő–Gödöllő. 104. old.
30. Jancsó Benedek (2004) 104–105. old.
31. Ismerteti Gulyás László (2012) 211–213. old.
32. Az egyetemi ifjúság memorandumát ismerteti Jancsó Benedek (2004) 116–120. old.
33. A Diploma Leopoldiumot (Lipót Császár diplomája) Bethlen Miklós javaslatára a fogarasi országgyűlés 1691. január 31-én fogadta el. Lényege, hogy Erdély sajátos jogi státussal a Habs-

- burg Birodalom részévé vált. Lásd Szabó Péter (1997): Az erdélyi fejedelemség. Kulturtrade Kiadó. Budapest. 116–117. old.
34. Raffai Ernő (2010) 86. old.
35. Jancsó Benedek (2004) 130. old.
36. Idézi Raffai Ernő (2010) 91–92. old.
37. Az adatokat ismerteti Durandin, Catherine (1998) 199. old.
38. A román irredenta térképekről bővebben lásd Olay Ferenc (1932): Térképek a nemzetiségi terjeszkedés szolgálatában. Magyar Nemzeti Szövetség. Budapest. 27–41. old. A frissebb feldolgozások közül lásd Marjanucz László (2009): Térképek a nemzeti terjeszkedés szolgálatában. Közép-Európai Közlemények 2009/1. szám 33–43. old.
39. Az adatot közli Olay Ferenc (1932) 30. old.
40. A román hadsereg irredentizmusáról lásd Jancsó Benedek (2004) 348–355. old.
41. Ismerteti Olay Ferenc (1932) 32–33. old.
42. Raffai Ernő (2010) 170–176. old.
43. Eördögh István (2000): Erdély román megszállása 1916–1920. Lazi Kiadó. Szeged. 12. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balogh László (2001): Románia története. Aula Kiadó. Budapest.
- Csüllög Gábor–Gulyás László (2012): A román állam területi kialakulásának története I. A középkortól a román királyság kikiáltásáig. Közép-Európai Közlemények 2012/3–4. szám No. 18–19. (V. évfolyam/3–4. szám). 113–126. old.
- Diószegi István (1967): Klasszikus diplomácia, modern hatalmi politika. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Diószegi István (1979): Nemzet, dinasztia, külpolitika. Gyorsuló idő. Magvető Kiadó. Budapest.
- Diószegi István (1987): A Ferenc József-i kor nagyhatalmi politikája. Népszerű Történelem. Kossuth Kiadó. Budapest.
- Djuvara, Neagu (2010): A románok rövid története. Koinónia Kiadó. Cluj-Napoca.
- Durandin, Catherine (1998): A román nép története. Maecenas Kiadó. Budapest.
- Eördögh István (2000): Erdély román megszállása 1916–1920. Lazi Kiadó. Szeged.
- Galántai József (1985): A Habsburg-monarchia alkonya. Kossuth Kiadó. Budapest.
- Gulyás László (2012): Küzdelem a Kárpát-medencéért. Regionalizáció és etnoregionalizmus, avagy a nemzeti és nemzetiségi kérdés területi aspektusai Magyarországon 1690–1914. Kárpátia Stúdió. Budapest.
- Kennedy, Paul (1992): A nagyhatalmak tündöklése és bukása. Akadémiai Kiadó. Budapest. 111–138. old.
- Jancsó Benedek (2004): A román irredentista mozgalmak története. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő–Gödöllő.
- Jászi Oszkár (1983): A Habsburg Monarchia felbomlása. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Kosztin Árpád (2003): Magyar térvesztés román térfyerés Erdélyben. Budapest. 156. old.
- Marjanucz László (2009): Térképek a nemzeti terjeszkedés szolgálatában. Közép-Európai Közlemények 2009/1. szám 33–43. old.
- Matúz József (1990): Az Oszmán Birodalom története. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Nagy Miklós Mihály (2009): Az Osztrák–Magyar Monarchia geostratégiai és katona földrajzi kényszerei. In: Közép-Európai Közlemények II. évfolyam 2–3. szám 2009/2–3. No. 4–5. 31–40. old.
- Pándi Lajos (1997): Köztes-Európa (Térképgyűjtemény). Osiris Kiadó, Budapest.
- Raffay Ernő (1989): A Vajdaságtól a birodalomig. Az újkori Románia története. JATE Kiadó. Szeged.
- Raffay Ernő (2011): Balkáni birodalom. Nagy-Románia megteremtése 1866–1920. NagyMagyarország Könyvek. Budapest.
- Romsics Ignác (1998): Nemzet, nemzetiség és állam. Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. Napvilág Kiadó. Budapest.
- Szávai Ferenc (2000): A kettős Monarchia öröksége. IFT könyvek. Szekszárd.
- Szávai Ferenc (2004): Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának következményei: Az államutódlás vitás kérdései. Pécs: Pannónia Könyvek.
- Taylor, A. J. P. (2000): Harc a hatalomért. Európa 1848–1918. Scolar Kiadó. 311. old.